

Arbeidstekst nr. 36
TALE OG TALEFORSTÅELIGHET
Eli Raanes, stipendiat, N

Arbeidstekst nr. 36
TALE OG TALEFORSTÅELIGHET
Eli Raanes, stipendiat, N
Utgiver: Nordisk Uddannelsescenter for Døvblindepersonale (NUD)
Slotsgade 8
DK-9330 Dronninglund
Danmark
Tlf. + 45 96 47 16 00
Fax + 45 96 47 16 16
nud@nud.dk
www.nud.dk

TALE OG TALEFORSTÅELIGHET
Eli Raanes, stipendiat
Avdeling for lærerutdanning og tegnspråk
Høgskolen i Sør-Trøndelag
Norge

© Nordisk Uddannelsescenter for Døvblindepersonale (NUD) 2001

ISBN 87-7919-010-3

**Artikkelen er tidligere publisert i antologien Kommunikation med døvblindblevne,
Nordisk Vejleder nr. 22, Nord-Press 1997**

TALE OG TALEFORSTÅELIGHET

Eli Raanes, stipendiat

Høgskolen i Sør-Trøndelag

Avdeling for lærerutdanning og tegnspråk

Innledning

Graden av hørselstap varierer innenfor gruppen døvblindblitte. De fleste som er registrert døvblindblitte hører noe. Kommunikasjon med andre skjer for de fleste døvblindes vedkommende gjennom å utnytte hørselsresten til å oppfatte tale og ved selv å snakke. Synsvansker forsterker og vanskeliggjør utnyttelse av den hørselsresten personen har. Kombinert sansetap gjør det vanskeligere å støtte seg til munnavlesning, og gjør det vanskeligere å orientere seg mot lydilden. Derfor er det viktig med best mulig tilrettelegging for å kunne oppfatte tale så godt som mulig.

Denne artikkelen vil fokusere på hørsel, hørselstap, taleoppfattelse og tilrettelegging for høreapparatbrukere.

Mange er hørselshemmede

Hørselshemming er en utbredt og "normal" funksjonsvanske i samfunnet. Allerede fra 20-30 års alderen kan en normalt påvise en svak reduksjon i evnen til å høre de høyfrekvente tonene.

Ca. 10% av befolkningen har et hørselstap som tilsier en hørselshemming. Av en befolkning på 4 millioner er det ca. 400 000 hørselshemmede. Det er flest hørselshemmede i de eldste årsklassene. Fordi hørselstap er så utbredt, møter vi alle situasjoner der vi skal forholde oss til personer som har et hørselstap. Støyskade eller aldersbetinget hørselsnedsettelse kan være årsaken til hørselstap som gir vansker med å oppfatte tale. Men hørselstap kan ha mange årsaker og hørselstap er svært forskjellige av type og omfang.

Konsekvensene av et hørselstap varierer med graden av hørselsnedsettelse. Det er stor forskjell på å oppfatte tale om man har et lett hørselstap, et alvorlig hørselstap eller er døv. For å forstå hvordan hørselen fungerer må vi se nærmere på hørselsfunksjon og hvordan tale produseres.

Hvordan fungerer hørselen?

Ørene fanger opp lyd signaler. Lyd er svingninger som er frambrakt ved energi som får luftens partikler til å svinge. Når vi trekker pusten inn i lungene og presser den ut gjennom taleorganene våre, kan vi lage lyd. Vi skaper lyd - vibrasjoner - ved å la luftstrømmen presses gjennom stemmebånd, for så å gå videre gjennom svelg, munnhule og nesehule. Gjennom bestemte innstillinger av taleorganene kan vi lage de særskilte talelydene vi har i vårt språk. Lydsvingninger kan også lages av energi fra maskiner og andre gjenstander, fra naturen, fra menneskelig aktivitet, dyr m.m.

Vår hørsel er i stand til å oppfatte og skille mellom lyder. Lydsignalene fanges opp av det ytre øre og ørets trommehinne settes i vibrasjon.

Trommehinnen er følsom for variasjonene i lufttrykket som lydsvingningene skaper. Fra trommehinnen blir vibrasjonene ført videre til ørebenskjeden i mellomøret og videre inn til sanseapparatet i det indre øre. Derfra føres signalene via hørselsnerven til hjernen som oppfatter vibrasjonene som lyd.

Retning på lyder blir registrert ved at våre to ører kan oppfatte lyden - om den kommer fra den ene eller andre siden, forfra eller bakfra. Evnen til å registrere lydretning reduseres vesentlig ved bruk av høreapparat fordi et høreapparat kun har én mikrofon. For kuriositetens skyld kan man nevne at ugler kan jakte presist i mørket bl.a. fordi deres ører er plassert i ulik høyde på hodet. De er dermed i stand til å registrere retning og høyde vesentlig bedre enn det menneskelige øre.

Ofte vil høreapparatbrukere registrere lyden, men være usikre på hvilken retning den kommer fra. Det er en av årsakene til at det å samtale med flere tilstede kan være anstrengende for høreapparatbrukere.

Lydsignalene kan ha ulik intensitet (ulik styrke) og ulik frekvens (ulik hurtighet). Lydstyrke angis i desibel (dB). Lydtrykket varierer fra så vidt hørbar lyd (0 dB) og opp til lydsvingninger som blir så kraftige at de oppleves som smerte (smertegrensen for lyd ligger på 130 - 140(dB). Det menneskelige øre er normalt i stand til å oppfatte svingninger (frekvenser) fra omkring 20 - 20 000 Hz.

20 Hz er dype toner. De laveste tonene fra ett bassinstrument eller en gitar kan være et bilde på de lave, dype svingninger. En høy tone fra et pikkolofløyte eller fra en barnestemme kan representere den andre enden av skalaen, de høyfrekvente tonene. Av de høyeste frekvenser vi kan høre er gresshoppens sang. Det er en lyd så høyfrekvent at mange eldre ikke lenger er i stand til å oppfatte den. Oppfattelsen av de høyeste tonene rammes oftest (men ikke alltid) av hørselsskade.

Noen eksempler fra dagliglivet kan gi et bilde på hva som ligger i dB-tallverdiene:

Høregrense 0 dB

Rasling i løv 10 - 20 dB

Hvisking 30 - 40 dB

Lavmælt tale 50 - 60 dB

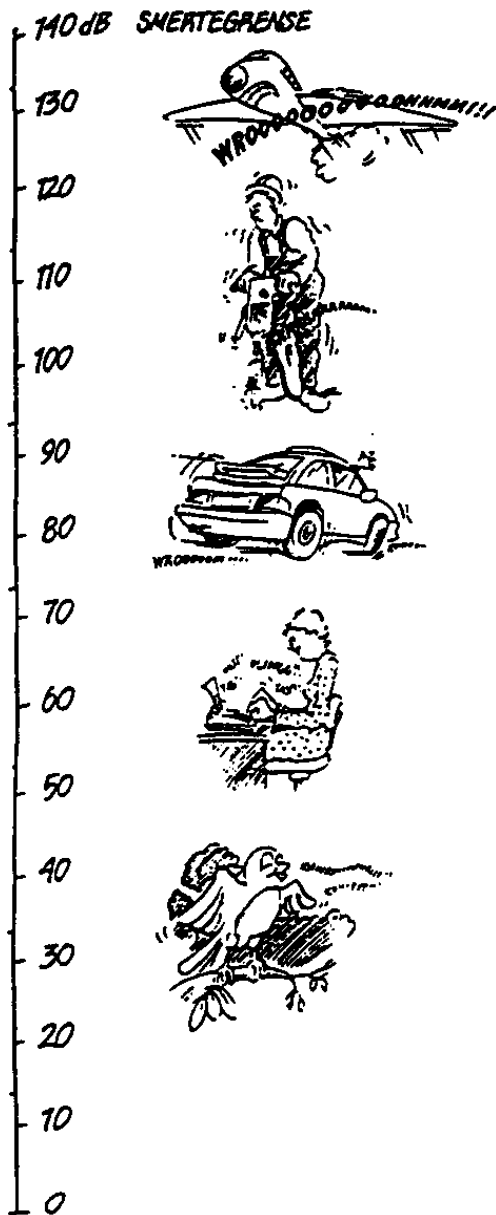
Vanlig tale 60 - 70 dB

Bil, 10 meter borte 70 - 80 dB

Høye rop 80 - 90 dB

Jetfly, 300 meter borte 100 - 120 dB

Smertegrense 130 - 140 dB

Figur 1: Desibel(dB)-skala med lydeksempler.
 Illustrasjon: © SINTEF Unimed Rehab, Oslo

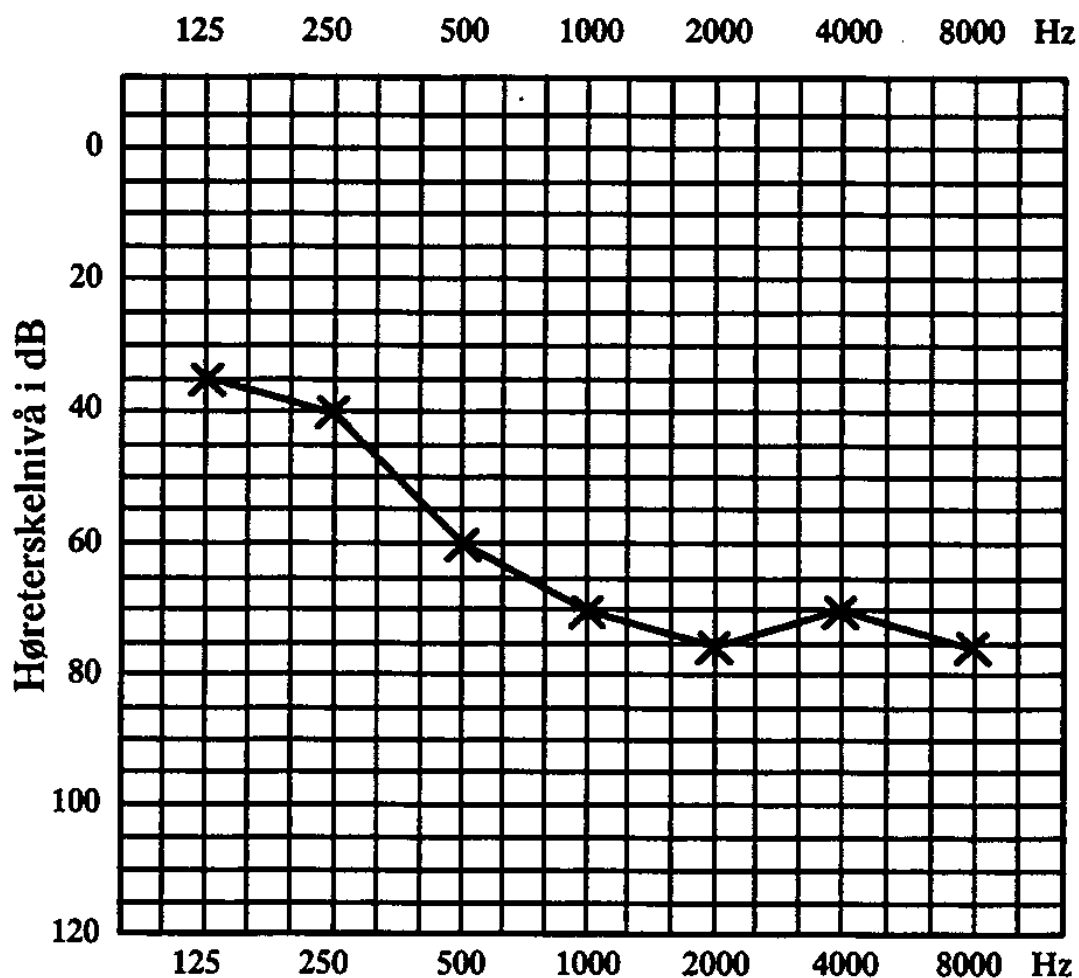
Forskjellen er stor mellom lyd på 0 desibel og lyd som oppfattes som smerte. Tallskalaen som benyttes ved angivelse av lydstyrke er logaritmisk. Dvs. at tallverdiene økes ved å ganges med seg selv fra enhet til enhet. Det er et stort sprang i lydstyrken mellom f.eks. 50 og 51 dB og svært stort mellom 50 og 60 dB.

Desibel brukes også for å angi grad av hørselstap. Om en person på en viss frekvens har et hørselstap på f.eks. 40 dB, betyr det at personen trenger 40 dB sterkere lydstyrke enn en normalthørende for å oppfatte lyden ved denne frekvensen.

Hørselstap måles ved hørselssentraler og hørselsklinikker. Ut fra tester blir det utarbeidet et audiogram som gir et bilde av hørselen. En tester da med lyder i ulike frekvenser og med ulike

styrker. Den trukne linjen angir hvor kraftig lyden måtte være for å bli oppfattet (en normal hørsel for en ung person ville vært ca. 0 dB for alle frekvenser).

Avhengig av årsaken til hørselstapet kan det være visse frekvenser som er rammet. Ofte vil en finne at hørselstapet er størst i det høye frekvensområdet mens basslydene oppfattes. Men dette vil variere, og en er avhengig av individuell utprøving og tilpassing av hørselsteknisk utstyr.

Figur 2: Eksempel på et audiogram med alvorlig hørselstap (person registrert døvblind).

Audiogrammet viser et eksempel på alvorlig hørselstap. Høreapparatet vil kunne løfte hørselsevnen (høre grensen) noe. Men som vi senere skal se, vil dette hørselstapet gi vansker med taleoppfattelse.

Hørselstap kan skyldes skade på ulike deler av hørselsorganet. Ikke alle typer hørselstap kan korrigeres. Høreapparat er til god nytte for mange og den tekniske utviklingen av høreapparat og andre hørselstekniske hjelpemidler går stadig videre. Mange opplever nok fremdeles vansker ved bruk av taleforsterkning og høreapparat. Hørselstekniske hjelpemidler avhjelper mange hørselstap, men fungerer ikke som normal hørsel i alle sammenhenger. Med høreapparat vil hørselsevnen til personen i figur 2 løftes opp. Personen vil høre, men med en hørsel som ikke kan jammføres med normal hørsel.

Hørselshemming kan inndeles med en beskrivelse av tallverdier fra en gjennomsnittlig høreterskel (målt innenfor taleområdet frekvenser):

Lett hørselstap:	20 - 40 dB
Moderat hørselstap:	40 - 60 dB
Alvorlig hørselstap:	60 - 80 dB
Døvhets:	hørselstap over 80 dB

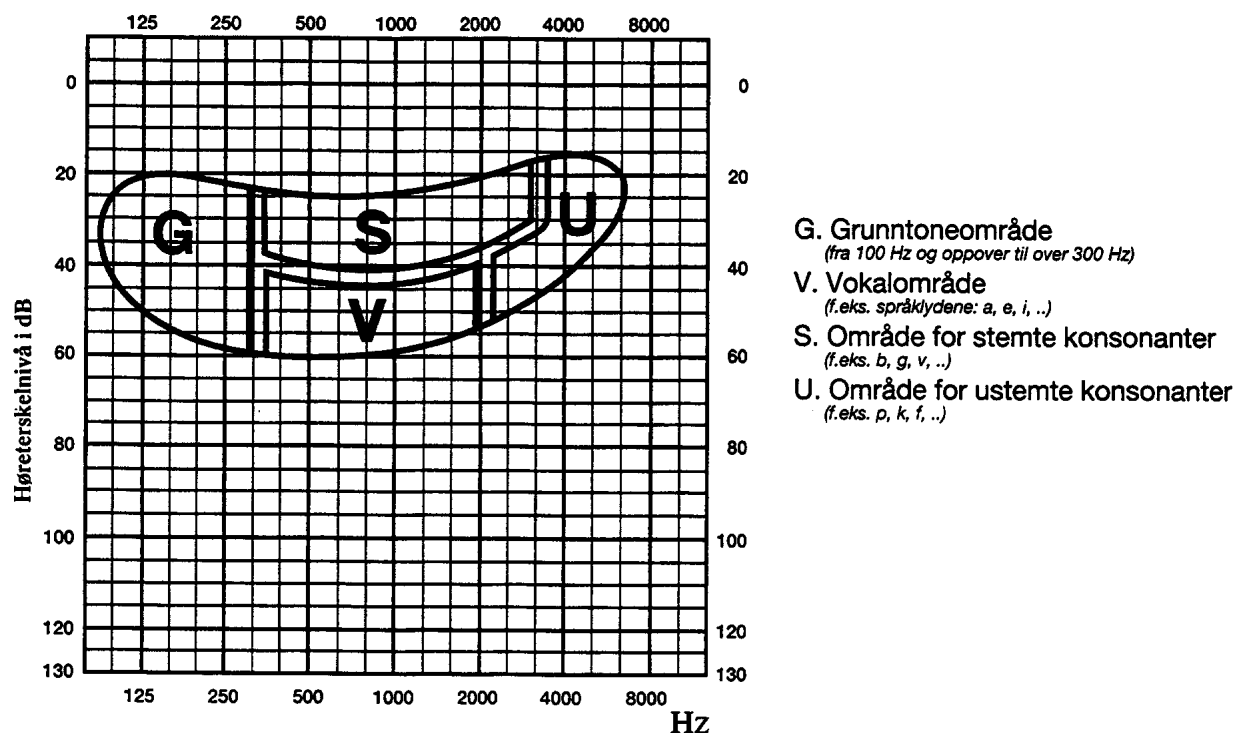
I praksis kan det være vanskelig å gi en tallverdi for grensen mellom alvorlig hørselstap og døvhets. Bedring av høreapparatteknikk har ført grensen oppover. Bedre høreapparat gjør det

lettere for tunghørte å oppfatte tale. Samtidig har fokus på sosiale forhold og behov for tilrettelegging innført begrep som "sosial døvhet" og "kulturell døvhet". En person som har et alvorlig hørselstap kan fungere som tunghørt i noen situasjoner og som døv i situasjoner med f.eks. støy, eller der det er mange personer samlet. Alvorlige hørselstap gir sosiale konsekvenser. Tilrettelegging kan bedre situasjonen.

Hvorvidt man kan utnytte en hørselsrest til taleoppfattelse er avhengig av personenes hørselstap, utbytte av hørselsteknisk korrigering, personens mulighet til å oppfatte og tolke lyd, av støyforhold og omgivelsenes lydmiljø (akustikk).

Hvordan oppfattes tale?

Mange døvblinde har på tross av hørselsrest og høreapparat vansker med å oppfatte tale. Årsakene til dette kan finnes når man ser hva språklyd er og vet noe om psykoakustiske forhold. Vi kan bruke et audiogram for å vise hvor talelydene er i frekvens og lydstyrke. Talelydene fordeler seg fra ca. 100Hz - 8000 Hz. Fordelingen har en form som gjør at taleområdet blir inntegnet med form som en banan, der de ulike deler av talen og språklydene er plassert.

Figur 3: Lydfrekvenser i tale (taleområdet) plassert i et audiogram.

Vi skal i det følgende se på hvordan tale dannes og talelyd oppfattes. Talespråk er en kode med ulike sammensetninger av forskjellige språklyder. Når vi snakker produserer vi en strøm av lyder. Antall språklyder er relativt begrenset. Språklyd kan oppdeles i små elementer, mindre enn setninger, mindre enn ord og helt ned til de aller minste elementene språket er sammensatt av.

Den enkelte språklyd (som lydene, /g/, /e/, /i/ etc.) kalles et fon. Definisjonen på fonem er en språklyd, den minste lydenhet med betydningsskillende funksjon uten egen betydning. Fonemene er de minste byggesteinene i språket vårt. Vi oppfatter lydene og forstår dem selv om det blir uttalt av en voksen, et barn, en norsk eller en svensk person, eller om lyden står i begynnelsen eller i slutten av et ord. Vi oppfatter lydene som like. I realiteten er lydene aldri fysisk helt like, de påvirkes av hvem som uttaler dem og de lydene de uttales i sammenheng med. De lydene som kommer før eller etter i et ord påvirker imidlertid ikke så mye at vi til vanlig er i tvil om hvilken lyd det er.

Antall språklyder varierer noe fra språk til språk, asiatiske språk har f.eks. språklyder som vi ikke har i våre nordiske språk. Utvalget av språklyder er fast innenfor hvert enkelt språk.

Språklyd er som all annen lyd svingninger. Svingningene produserer vi med åndedrett (pusten vår) og med taleorganene. Alle språklyder kan beskrives med bestemte svingninger som bilde på et frekvensmønster. Hver enkelt lyd har sitt spesielle spektrum, dvs. en karakteristisk fordeling av intensitet i de forskjellige frekvensområder.

Når vi uttaler f.eks. fonemene /i/ - /o/ -/a/ vil vi merke at lydene lages ulike steder i taleapparatet. Med munn, tunge, svelg og kjeve lager vi forskjellig åpning og plass for lydstrømmen. Dette gjør svingningene forskjellige og lydene blir ulike. Når taleorganene formes, møter luftstrømmen innsnevninger og trange passasjer på sin vei ut fra stemmebånd, hals og nese og munnhule.

Når lyd dannes ved å presses gjennom strupehodet, får vi en stemt lyd. Denne stemte lyden er talens grunntone. En mannsstemme vil i gjennomsnitt lage språklyder som er noe mørke. Grunntonen i stemmen er lavfrekvent. I gjennomsnittlig frekvens er grunntonen noe høyere hos kvinner. Dette er fordi kvinners stemmebånd er kortere og tynnere. Tonen svinger raskere og blir lysere. Barns stemmebånd er enda kortere og tynnere, og grunntonen i barns stemmer blir derfor enda lysere.

Gjennomsnittstall for grunntone i tale er:

Grunntone i mannsstemme	130 Hz
Grunntone i kvinnestemme	225 Hz
Grunntone i barnestemme	265 Hz

Taleapparatet utformer språklyder som er sammensatte svingninger med ulike "topper" av intensitet. Et eksempel: Vi uttaler lyden /a/ - først formes en grunntone ved at luftstrømmen presses gjennom stemmebåndene våre (vi kan kjenne vibrasjonene ved å legge fingrene på halsen når vi lager lyden), så fortsetter luftstrømmen opp gjennom hals og munnhule. Kjeven åpnes noe og leppene åpnes. Om vi f.eks. holder munnen igjen eller runder leppene våre, vil lyden ikke bli en /a/. Prøv selv!

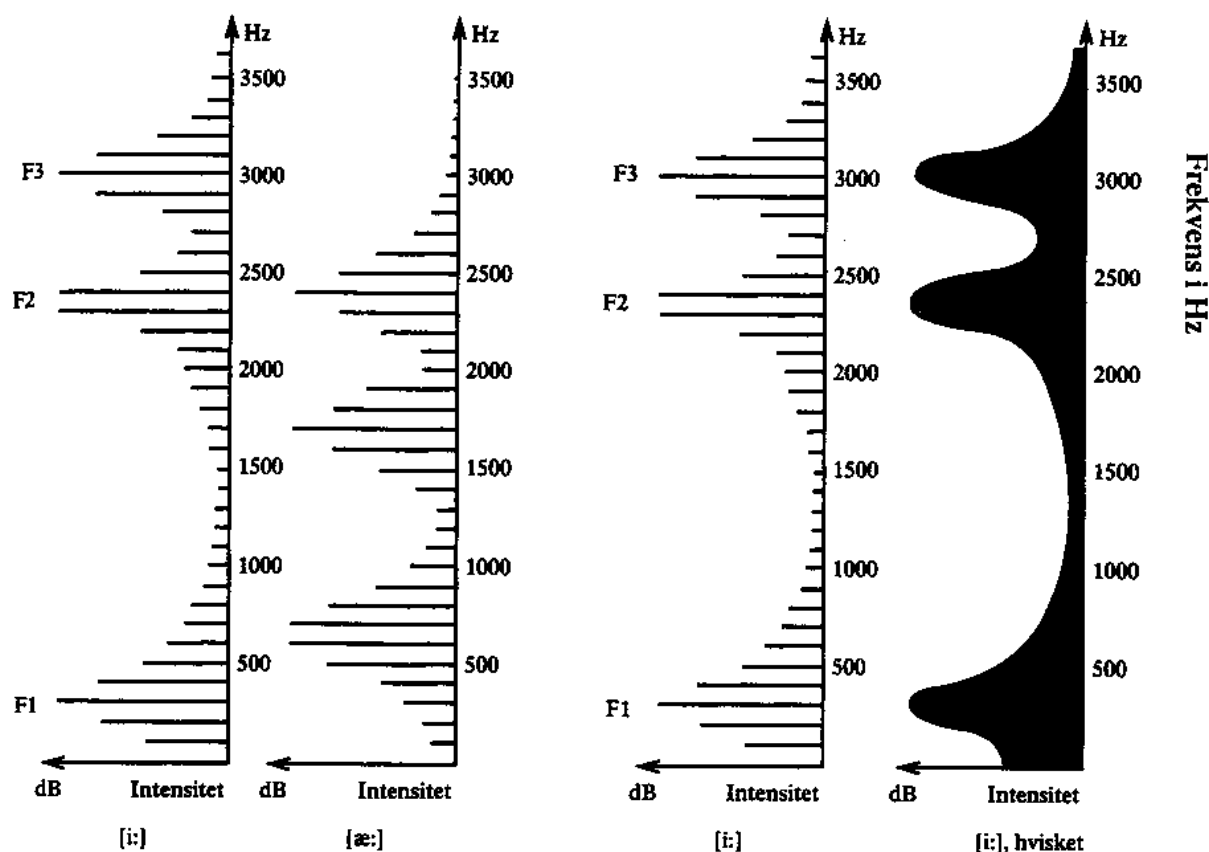
Vokalene (språklydene a, e, i etc.) utformes ved at en grunntone lages når luftstrømmen presses gjennom strupehodet. Taleapparatet innstilles til å lage språklyden og får på den måten bestemte resonansrom som lager sine bestemte overtoner av grunntonen. Disse tonene har et helt bestemt frekvensmønster.

Når vi snakker, formes taleorganene og det lages ulike resonansrom som resulterer i forskjellige lyder. Avhengig av størrelsene på resonansrommene vil frekvensfordelingen i språklyden påvirkes. Svingningene fra strupehodet gir periodiske svingninger, og innsnevninger laget med tunge, kjeve etc. påvirker så det både blir periodiske og uperiodiske svingninger.

Språklyd blir dermed en rekke svingninger som kan beskrives som grunntoner og overtoner. Overtonene kan beskrives som frekvensområder med særlig sterke delsvingninger (formanter). Vi skal som et eksempel se på frekvensspektret til noen vokaler.

Figuren nedenfor viser det bestemte frekvensmønsteret til språklydene /i/ og /æ/. Vi ser at mønstrene avviker fra hverandre. Formantene kommer på forskjellige steder.

Dette gjør lydene ulike. Om en lyd uttales klart eller hviskes, blir formantene like (se eksemplet (i:) og (i).) Når man hvisker, blir lydbildet uten grunntone.

Figur 4: Formanter ved vokalene /i/ og /æ/. Vi ser den fysiske forskjellen på lyden /i/ og /æ/ og vi ser at språklyden /i/ er lik både når den tales og hviskes.

Vokal	Menn			Kvinner			Barn		
	F1	F2	F3	F1	F2	F3	F1	F2	F3
/i/	270	2300	3000	300	2800	3300	370	3200	3700
/æ/	660	1700	2400	860	2050	2850	1000	2300	3300
/a/	730	1100	2450	850	1200	2800	1030	1350	3200
/u/	300	850	2250	370	950	2650	430	1150	3250
Gj.sn.	500	1420	2400	575	1700	2800	670	1900	3250

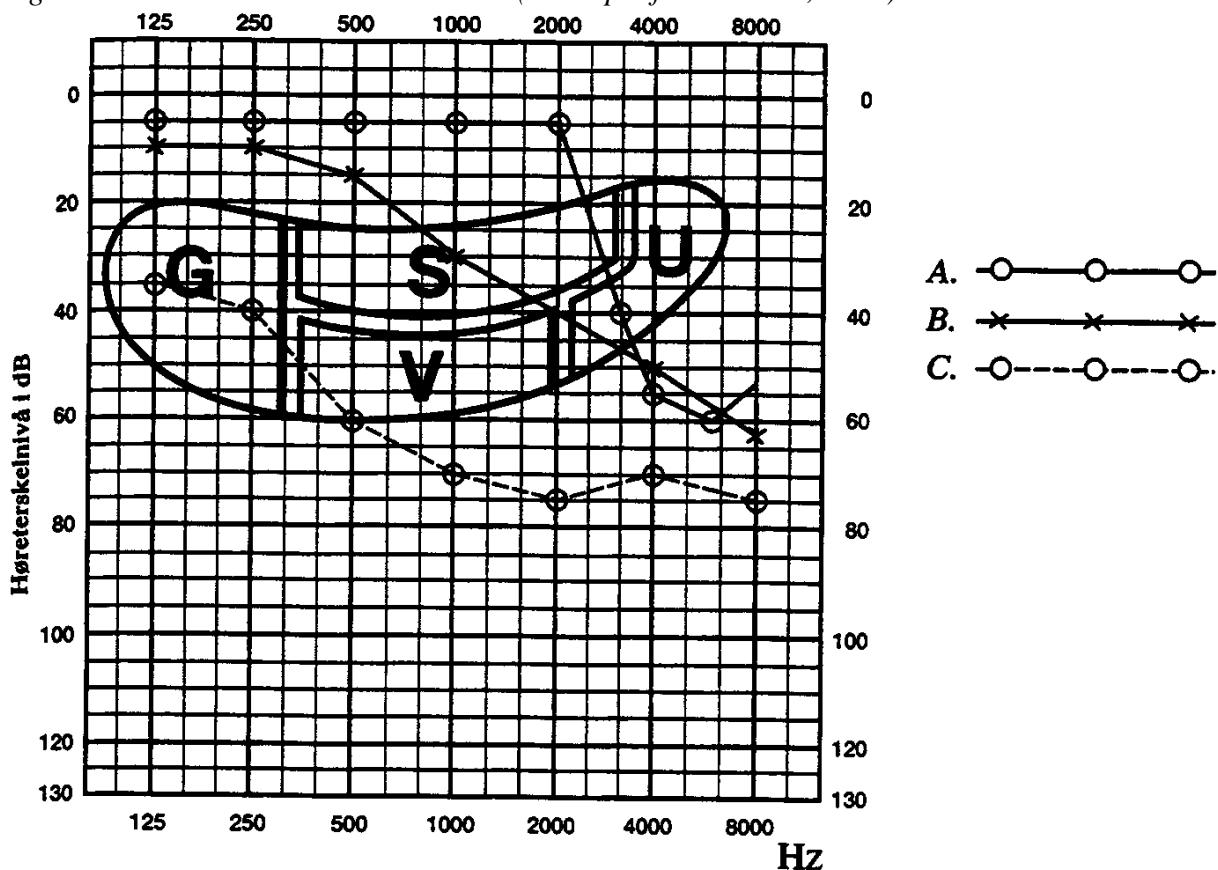
Figur 5. Formanter i noen vokaler (fra Peterson og Barney, 1952
De ulike formanttoppene (F1, F2, F3) angis i Herz, uttalt av menn, kvinner og barn).

Figur 5 viser en tabell over noen amerikanske språklyder. Tabellen viser vokaler uttalt av menn, kvinner og barn. Hver vokallyd inneholder grunntone pluss formanter (overtoner). Om man tenker seg at f.eks. en person som har et hørselstap i det høyfrekvente taleområde (der mange av den øverste formanten F3 er plassert, vil talen blir "ullen" og utydelig. Det blir mindre forskjeller på de enkelte talelyder. Vi ser også at et barns stemme gir langt lysere tale enn en voksens tale (gjennomsnitt er angitt i den siste tallinjen). En konsekvens av dette er at mange døvblinde har vanskelig for å oppfatte for eksempel sine barnebarns stemmer.

Formantfrekvensene til de enkelte språklydene varierer. Det er det som gjør at språklydene oppfattes forskjellig.

Konsonant	F1	F2	F3	F4
r (err)	600 - 800	1000 - 1500	1800 - 2400	
ng (ring)	250 - 400	1000 - 1500	200 - 3000	
sh (shot)			1500 - 2000	4500 - 5500
n	250 - 350	1000 - 1500	2000 - 3000	
f (for)				4000 - 5000
s (sitt)				5000 - 6000
v (vatt)	300 - 400			3500 - 4500

Figur 6: Formanter i noen konsonanter (eksempel fra Fletcher, 1958).

Figur 7: Audiogram med taleområde og eksempel på 3 ulike hørselstap:

A - Generell støyskade, B - Generell aldersnedsettelse, C - Et alvorlig hørselstap

Vi har i figur 7 plassert ulike eksempler på hørselstap inn i et audiogram der taleområdet er skissert. Person A har en støyskade, vi ser at hørselstapet faller brått og spesielt rammer de høyfrekvente tonene. Person B har et hørselstap som er typisk for aldersnedsettelse, her er også noe av hørselsområdet fra de stemte vokale rammet.

Person C har et alvorlig hørselstap. Uten hørselstekniske hjelpemidler er hørselstapet for stort til å oppfatte tale. Person C vil kunne høre at det snakkes, men ikke hva det snakkes om.

Selv om grunntonen i stemmene våre er forskjellig, vil formantfrekvensene være tilnærmet like. Dvs. at klangen i språklyden er lik om den blir uttalt av et barn eller av en voksen, og vi kan oppfatte og identifisere riktig språklyd. De varierende resonansrom og ulik tykkelse og lengde på stemmebånd gir stemmene ulik karakter, og vi kan kjenne igjen en person på stemmen.

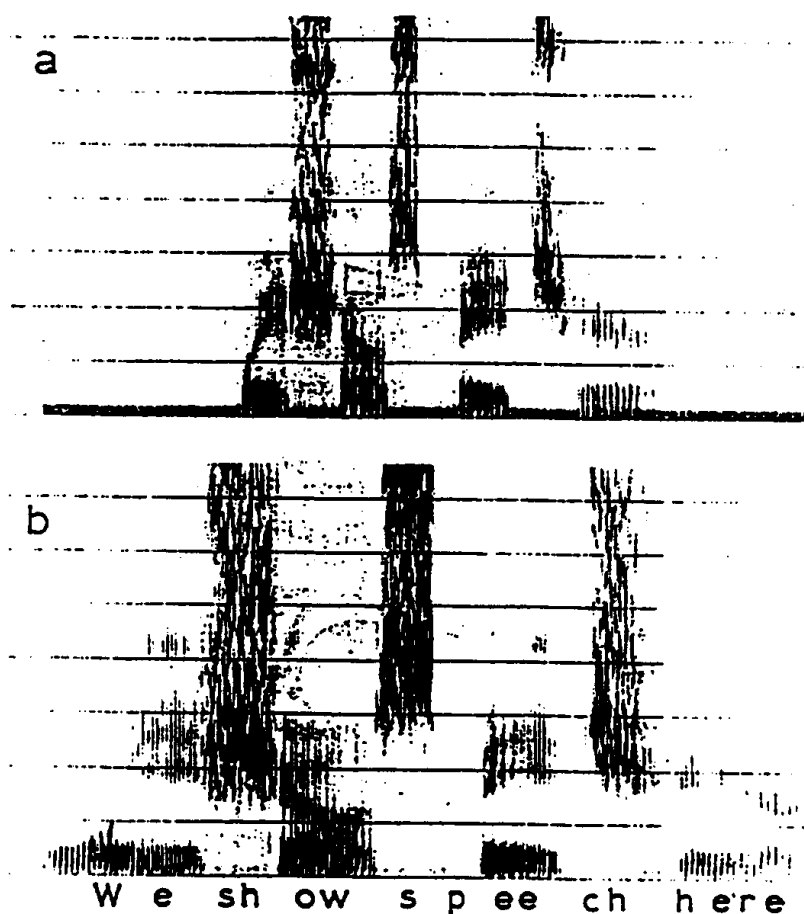
Hørselstap kan gjøre det vanskelig å oppfatte denne klangforskjellen. Derfor er det viktig at vi presenterer oss med navn når vi tar kontakt med døvblinde.

Som vi ser av audiogrammet (figur 3 og 7), vil hørselshemming ramme flere frekvenser. Karakteren av hørselstapet vil ha stor betydning for hvordan talelyder kan oppfattes. Små hørselstap vil kanskje i liten grad berøre taleforståelighet, mens alvorlige hørselstap kan gjøre at talelydene ikke blir oppfattet eller kun delvis blir oppfattet.

Når tale blir vanskelig å oppfatte

Støy kan gjøre talen vanskelig å oppfatte, og vi blir usikre på hvilken språklyd vi hører. Heldigvis kan vi oppfatte tale selv om vi mister noe av det som sies. Språket er oppbygd med bestemte kombinasjonsrekker av lyder og ord. Vi kan forstå hørt informasjon selv om vi ikke hører alt. Vi kan gjette oss til det som vi ikke oppfatter fordi betydningen blir underbygd ved bruk av bestemte regler for oppbygging av ord og setninger, gjentakelser og annet. Denne overflødigheten i språket kalles redundans. Vi kan gjette oss til innholdet selv om vi ikke hører alt. Faren for misforståelser øker selvsagt jo mer vi må gjette oss til. På et visst nivå blir det umulig: vi hører ikke nok til å forstå hva som sies.

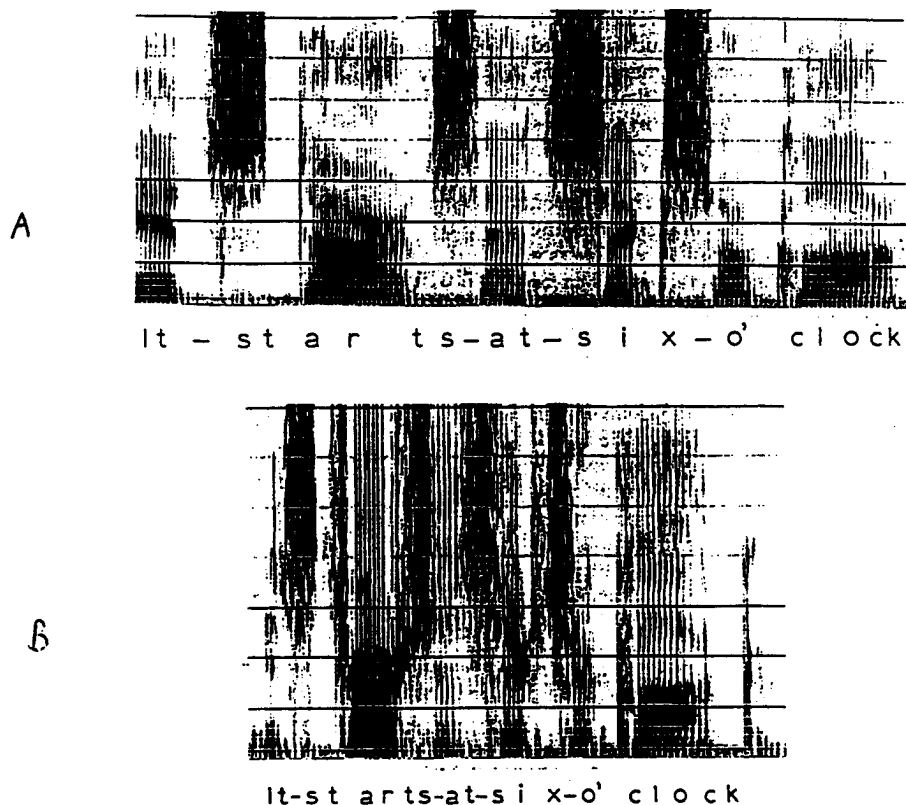
Under forhold med støy må vi konsentrere oss mer, spørre igjen og blir usikre om ikke alt blir klart. Taletempo vil også ha betydning. Om vi legger vekt på å snakke klart, vil vår stemme bli lettere å oppfatte. I figur 7 vises talens spekter som søyler langs en tidslinje. Dette bildet er kommet fram ved å tale inn i en maskin som viser et talespektrogram.

Figur 8: Bilde av språklyd (spektrogram) av A: vanlig tale (konversasjon) og B: samme setning fra tydelig tale (liten skrift) (fra R. Kent, C. Read, 1992).

Vi ser at ved å snakke tydelig blir det et klarere bilde, lydene glir ikke over i hverandre. Tydelig tale gjør det lettere å skille lydene og ordene fra hverandre.

I neste spektrogram (figur 9) ser vi forskjellen i moderat tale (A) og tale i raskt tempo (B). Det er lett å se at det vil være en fordel for den døvblinde med hørselsrest at samtalepartneren legger vekt på å snakke med normal talehastighet.

Figur 9: Samme setning uttalt med A moderat tale og B hurtig tale (R. Kent og C. Read, 1992).

Råd for kontroll av høreapparat

Det er en rekke forholdsregler man kan ta for å sikre best mulig kommunikasjon med hørselshemmede. Først av alt må hørsel og hørselstekniske hjelpemidler være korrigert og justert best mulig.

Høreapparat krever jevnlig ettersyn. Om brukeren ikke er i stand til å foreta nødvendig service, må det gis hjelp til dette. Batterier må skiftes, høreapparat må etterses for voks og funksjon kontrolleres.

Hvis noe er feil ved et høreapparat, er det som regel den døvblinde selv som foretar den første feilsøking. Det kan være nødvendig å bytte batteri, sjekke som det er kommet ørevoks i øreproppen el. l.

Men alle som arbeider med døvblinde høreapparatbrukere bør ha en viss orientering om hvordan et høreapparat virker og hvordan det etterses. Det er mange små innstillingsfeil som lett kan rettes opp og som det er greit å kunne. Denne oversikten kan være til noe hjelp.

Listen på neste side er utarbeidet av Rådet for tekniske tiltak for funksjonshemmede i 1993.

Symptom	Årsak	Tiltak
Høreapparatet er stumt	Batteriet er utladet	Bytt batteri
	Batteriet er satt inn feil	Snu batteriet (+ mot +)
	Høreapparatet er slått av	Bryter til "på", "M" eller lukk batteriskuffen
	Bryteren står i "T"-stilling	Bryter til "M"-stilling
	Bøy på slangen	Bytt slange eller rett ut bøyen
	Vanndråpe, skitt i i propp eller slange	Ta av slangen og blås igjennom
	Ørevoks i proppen	Rengjør
Svak lyd	Ørevoks, skitt, vann i ørepropp el. slange	Rengjør og blås igjennom
	Batteriet er svakt	Bytt batteri
Høreapparat hylar ved vanlig bruk	Hull i slange, adapter o.l.	Bytt slange, adapter o.l.
	For høy lydstyrke	Skru ned for styrken
	Proppen feil satt inn	Til hørselsentralen
	Proppen for liten	Til hørselsentralen
	Ørevoks eller betennelse i øregang	Til lege eller hørselsentralen
	Mellomørekatarr eller ørebetennelse	Til lege eller hørselsentralen

Gode råd for et godt lydmiljø

Legg tilrette for at den døvblinde kan bruke sin hørselsrest best mulig:

- Henvend deg direkte til den døvblinde, gå litt nærmere personen. Tal litt langsommere om taleoppfattelsen er dårlig.
- Lydmiljø med mye bakgrunnsstøy gjør det vanskeligere å oppfatte tale. Reduser uønsket støy.
- Det er vanskelig å oppfatte tale i rom med mye etterklang, som f.eks. trappeoppganger, korridorer i betong, etc.

Høreapparat forsterker all lyd - både tale og støy. Svake lyder som gnissing med tøy, lyder fra knitringen fra en avis eller annet papir og andre dagligdags miljølyder kan forstyrre så tale lyd ikke oppfattes. Det er slitsomt å alltid skulle konsentrere seg for å oppfatte det som sies. Det tar

konsentrasjon og krefter som en ellers kunne brukt i dialogen eller til annen aktivitet. Kraftige lyder kan være smertefulle når de blir forsterket gjennom et høreapparat.

Tenk over hvordan lytteforholdene kan tilpasses for et best mulig lydmiljø:

- Hvor er det stille? – Hvor er det gode lytteforhold?
- Er det mulig å bruke teknisk utstyr som teleslynge, ekstra høyttalere, samtaleforsterkere?
- Hvordan er den døvblindes plassering i aktivitetsrom eller dagligrom i forhold til støykilder? Det kan være vanskelig å høre eller føre en samtale like i nærheten av en oppvaskmaskin som går eller like ved heisen. Flytt til et stillere hjørne!
- Hvordan er plasseringen i forhold til radio og TV. Det er lettere å oppfatte fra radio og TV på kort avstand. Flytt nærmere!
- Er det mulig å dempe støykilder eller velge plassering bort fra støykilder?
- Er bygningstekniske tiltak for å dempe etterklangstid vurdert (dempende takplater, materiale i vegger og gulv, bruk av skillevegg m.m.)?

Gode råd for lettere å oppfatte tale

Tale er en hovedkommunikasjonsform for langt den største delen av gruppen som er registrert døvblinde. For noen brukes tale som eneste kommunikasjonsmetode. For andre døvblinde benyttes tale i kombinasjon med skrift, håndalfabet eller andre alternative kommunikasjonsmetoder.

En best mulig teknisk tilrettelegging og tilpasning av lytteforhold er en forutsetning for at tale kan gjøres til en sikrest mulig kommunikasjonsmetode for døvblinde. En viss kjennskap til hørsel og taleoppfattelse kan bidra til at vi forstår mer av den døvblinde høreapparatbrukerens situasjon og hjelpe oss til å snakke slik at den døvblinde kan forstå oss bedre.

Alle døvblinde bør imidlertid motiveres og gis tilbud om opplæring i alternative kommunikasjonsmetoder. Vanskelige lytteforhold (støy) eller andre årsaker kan i perioder gjøre dette nødvendig. Endring av hørselstap kan også inntreffe. Det vil alltid være situasjoner der det er mye støy, høreapparatet kan gå i stykker, hørselen kan svekkes ved sykdom, tretthet etc. Kjennskap til alternative kommunikasjonsmetoder vil da være en sikkerhet både for den døvblinde selv og for nærpersonene. Å kunne alternative kommunikasjonsmetoder åpner også muligheter til kontakt med andre døvblinde.

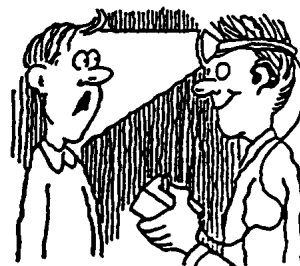
Rådet for tekniske tiltak for hørselshemmede har utarbeidet en liste over praktiske tips om hvordan man snakker med hørselshemmede. Disse er til god nytte også for denne artikkelens fokusgruppe (se figur 10).

Snakk direkte til den hørsels-
hemmede - få øyekontakt.

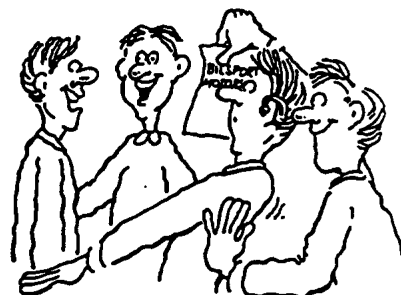
Bruk normal styrke på stemmen.
Rop ikke inn i øret og slett ikke
mot høreapparatet.

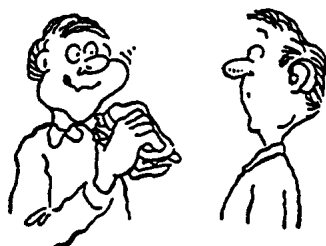
Plasser deg slik at lyset faller på
ansiktet ditt - aldri med ryggen
mot et lyst vindu.

Unngå unødvendig støy, f.eks. demp
lyden på radio og TV.

Prøv å få den hørselshemmede med i samtale
med andre - gi korte stikkord for samtaleem-
net. Bare én skal ha ordet samtidig.

Munnen din skal være godt
synlig og snakk ikke med noe i
munnen.

Snakk tydelig og ikke for fort.
Gjenta hvis nødvendig; gjerne
med andre ord.

Når du (eller andre) ler, kan det
være til hjelp at du forteller årsa-
ken.

Figur 10: Samtaleråd.

(Illustrasjon: © SINTEF Unimed Rehab, Oslo)